

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM

ÜHISKONNAÕPETUS

2022

Õpilase ees- ja perekonnanimi: _____

Isikukood: | | | | | | | | | | | | | | | |

Kool: _____

Maakond/linn: _____

Punktide arv ülesannete kaupa

I1	I2	I3	I4	II1	II2	II3	II4	II5	III1	III2	III3	IV1	IV2	A	Kokku
7	3	3	4	5	4	4	6	5	4	3	7	5	5	10	75

MEELESPEA

1. Mõtle rahulikult, aega on 2 tundi ja 30 minutit.
2. Eksamitöö küsimustele vastamise järjekord vali ise.
3. Enne vastamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
4. Vastamisel on lubatud kasutada põhiseadust.
5. Kirjuta vastused loetavalt ja üheselt mõistetavalt selleks ettenähtud kohtadele.
6. Kirjuta eksamitöö sinise või musta tindi või pastakaga. Harilikku pliiatsit kasutada ei ole lubatud.
7. Paranduste tegemisel tõmba vale vastus maha ja kirjuta selle asemele õige vastus.
8. Vastust üle kirjutada ega korrektuurpliiatsit või -linti kasutada ei ole lubatud.

I. ÜHISKOND JA SOTSIAALSED SUHTED (17 punkti)

1. Ühiskonnaliikmete õigused. (7 p)

Vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

Inimõiguste all mõistetakse igale inimühiskonna liikmele kuuluvaid võrdseid õigusi. Inimõigused tagavad kõigile inimväärsel elul, sealhulgas ka arengumaades. Inimõigused loovad aluse ühiskonna stabiilsusele ja jõukusele.

Praegu mõistetakse inimõiguste all peamiselt õigusi, mis on tagatud rahvusvaheliste inimõiguste lepingutega. Inimõigused võib jagada kodanikuõigusteks ja vabadusõigusteks, poliitilisteks õigusteks ning majanduslikeks, sotsiaalseteks ja kultuurilisteks õigusteks.

Allikas: <https://maailmakool.ee/en/inimoigused/>

1.1. Miks on oluline tagada ühiskonnas inimõigused?

1.2. Otsusta, kas tegemist on kodanikuõigusega (KÕ) või mõnd muud liiki inimõigusega (IÕ).

Märgi tabeli vastavasse lahtrisse pluss (+). Kõik õiged 3 p, 5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1 p.

	KÕ	IÕ
õigus isikuandmete kaitsele		
õigus isikupuutumatusesele		
õigus kandideerida kohalikku omavalitsusorganisse		
õigus end vabalt teostada		
õigus luua perekond		
õigus osaleda parlamendi valimistel		
õigus avaldada oma arvamust		

1.3. Kellel on õigus pöörduda Eestis oma inimõiguste rikkumise korral kohtusse?

1.4. Nimeta üks rahvusvaheline inimõigustega tegelev organisatsioon, mille liige on ka Eesti.

1.5. Mida seed sine take, et inimärsuud oleksid ühikarvne teatru?

1.5. Mida saad sina teha, et inimõigused oleksid ühiskonnas tagatud?

*Täidab
hindaja*

7 p

ÜL 1

1 p

1 $3p$ 2

1 p

3

1 p

4

1 p

5

CHARIDUS- JA NOORTEAMET 2022

POHIKOOLI LÖPUEKSAM ÜHISKONNAÕPETUS

TEEMA:

[illegible]

V. ARVAMUSLUGU (10 punkti)

Vali kolmest teemast üks ja kirjuta arvamust. Vastamisel kasuta ära kõik märksõnad, ava nende sisu ja lisa vähemalt kaks asjakohast näidet. Märksõnade kasutamise järjekord vali ise. Pea meeles, et arvamust sisestades, teemaarendus ja kokkuvõte peavad moodustama seotud terviku ning peegeldama sinu seisukohta või hinnangut käsitletava teema kohta. Teksti pikkus peaks olema vähemalt 120 sõna.

1. Millest sõltub noorte huvi poliitika ja ühiskonnaelu vastu?

Märksõnad: kaasamine, kodanikuaktiivsus, tunnustamine, usaldus, haridus

2. Avalikul arvamusel on ühiskonnas suur mõju

Märksõnad: avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, sotsiaalmeedia, autorivastutus

3. Hea on elada riigis, kus austatakse kõiki ühiskonnaliikmeid

Märksõnad: mitmekultuuriline ühiskond, kaasamine, vähemusega arvestamine, võrdõiguslikkus, lugupidamine

Hindamine

Struktuur 1 p – tekst on tervik, sellel on sisestades, teemaarendus ja kokkuvõte

Märksõnad 5 p – iga märksõna sisu on avatud õiges kontekstis ja faktiliselt korrektselt (punkti saamiseks ei piisa ainult märksõna kasutamisest lauses)

Näited 2 p – oma väidete tõestuseks on esitatud teemakohased ja korrektsed näited

Järeldused 2 p – esile on toodud teemaga seotud isiklik arvamus/järeldus/hinnang, mis põhineb esitatud väidetel ja näidetel

Hindajale

Struktuur	Märksõnad	Näited	Järeldused
1 p	5 p	2 p	2 p

MÄRKMED:

Täidab
hindaja
10 p

2. Meedia ja inimõigused. (3 p)

Vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

Euroopa Inimõiguste Kohtu suunised, kuidas ajakirjandusvabadust ning eraelu kaitset tasa-kaalustada, on üsna selged. Ajakirjanik peab hindama, kas isikuandmete avaldamine on tingimata vajalik. Näiteks on ka avaliku elu tegelastel õigus privaatsusele, kui nad ei täida oma avalikku rolli.

Allikas: <https://www.oiguskantsler.ee/et/k%C3%BClli-taro-ajakirjandusvabadus-ja-eraelu-kaitse>

2.1. Too üks näide eraelulise info kohta, mida avaliku elu tegelased ei pea avalikustama.

2.2. Kui peaminister avab koolimaja, kas meedia tohib temast sellel sündmusel tehtud fotosid avaldada? Põhjenda oma arvamust.

jah

ei

2.3. Milliste fotode avaldamine rikub sinu arvates peaministri õigust eraelule? Too üks näide.

3. Ühiskonna struktuur. (3 p)

Paiguta loetelus olevad ühiskonna sektorite tunnused tabelisse. Kirjuta tunnuse number õigesse lahtrisse. 7-8 õiget 3 p, 5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1p.

Avalik sektor	Tulundus ehk ärisektor	Mittetulundus ehk kolmas sektor

- 1 – peamine eesmärk on tulu teenimine
- 2 – pakub ühishüvesid
- 3 – kodanikuühiskond
- 4 – vabäühenduste tegevus
- 5 – riigiasutused
- 6 – vallavalitsused
- 7 – aktsiaseltsid ja osäühingud
- 8 – kohalike omavalitsuste hallatavad koolid

Täidab
hindaja
3 p

ÜL 2

1 p

6

1 p

7

1 p

8

3 p

9

ÜL 3

HARIDUS- JA NOORTEAMET 2022

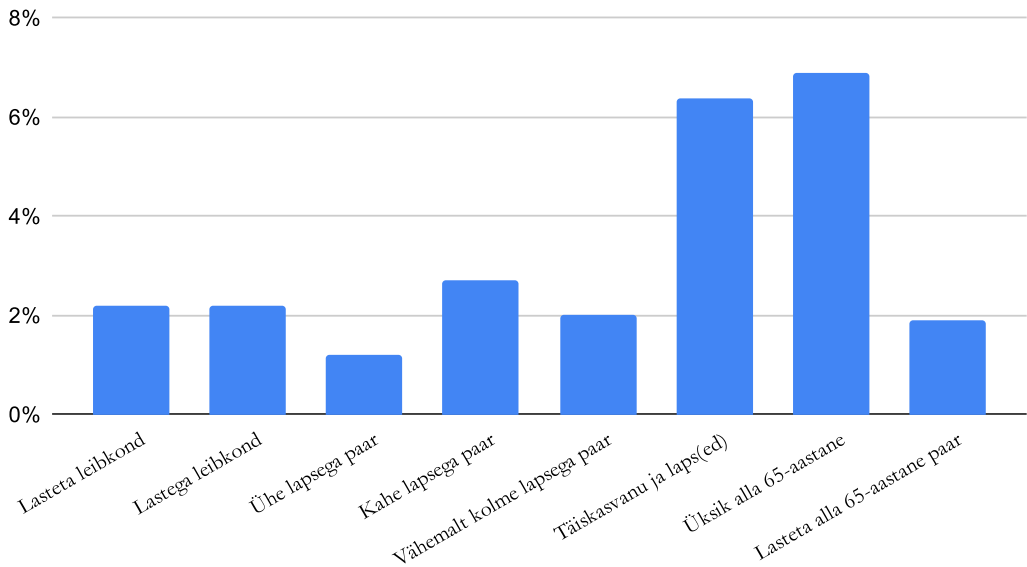
PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM ÜHISKONNAÕPETUS

4. Vaesus. (4 p)

Vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

Absoluutne vaesus tähendab, et inimese tulu jääb allapoole absoluutse vaesuse piiri. Absoluutse vaesuse piir arvutatakse netosissetuleku alusel, mis võtab arvesse leibkonna koosseisu ehk leibkonna kogusissetulek on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga. Absoluutse vaesuse piiriks on arvestuslik elatusmiinimum, mis väljendab miinimumvajaduste rahuldamise rahalist maksumust.

Absoluutse vaesuse määr leibkonnatüübi lõikes | 2020

Allikas: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/heaolu/sotsiaalne-torjutus-ja-vaesus/absoluutne-vaesus>

4.1. Mis on absoluutne vaesus?

4.2. Too üks näide inimeste miinimumvajaduste kohta.

4.3. Mis tüüpi leibkonna absoluutse vaesuse määr oli 2020. aastal kõige kõrgem?

4.4. Kes ja kuidas peaks leibkondi toimetulekuraskuste korral aitama? Vali üks variantidest ja põhjenda oma arvamust.

- ☐ riik
- ☐ kohalik omavalitsus
- ☐ vabäühendused

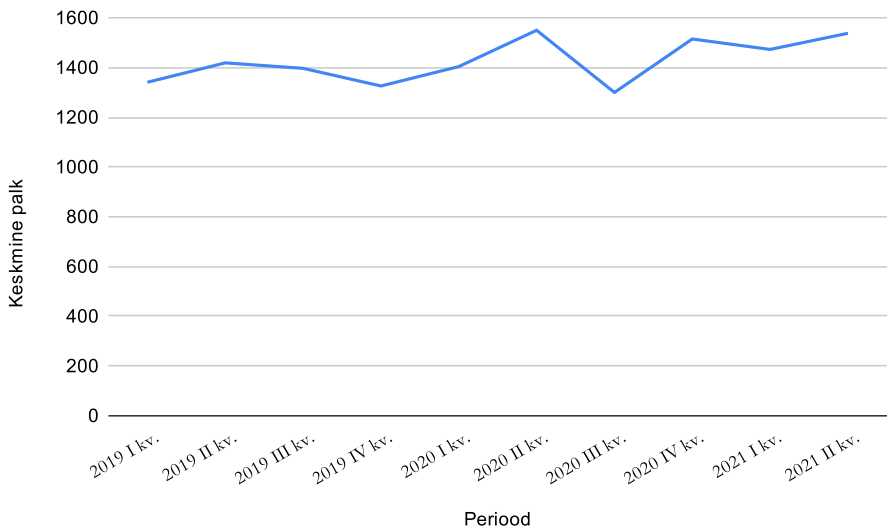
Põhjendus:

Täidab
hindaja

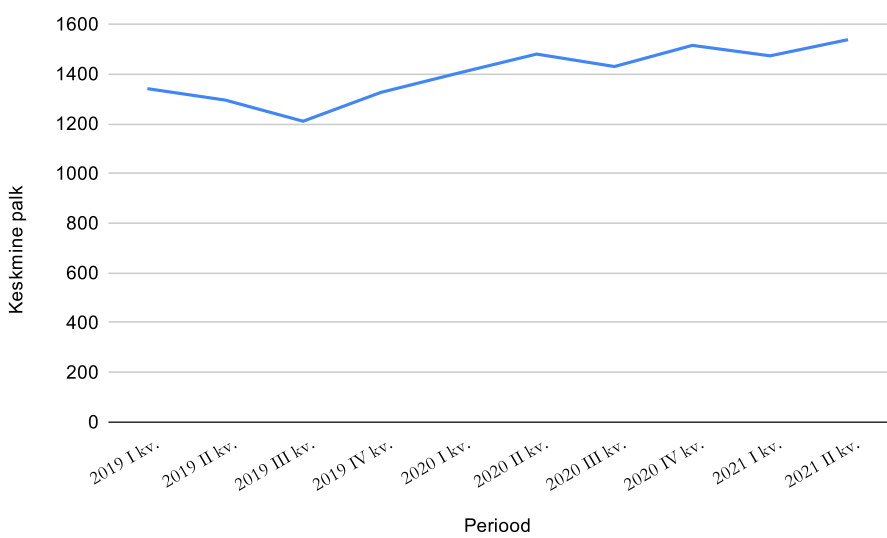
4 p

ÜL 4

Graafik 2

Graafik 3

Täidab
hindaja

2. Keskmine palk. (5 p)

Vasta küsimustele tabeli ja oma teadmiste põhjal.

Tabel 1. Eesti keskmine brutokuupalk | 2019 I kvartal – 2021 II kvartal

2019 I kv.	2019 II kv.	2019 III kv.	2019 IV kv.	2020 I kv.	2020 II kv.	2020 III kv.	2020 IV kv.	2021 I kv.	2021 II kv.
1 341	1 419	1 397	1 472	1 404	1 433	1 441	1 515	1 473	1 538

Allikas: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/palk-ja-toojoukulu>

2.1. Nimeta II kvartali kolm kuud.

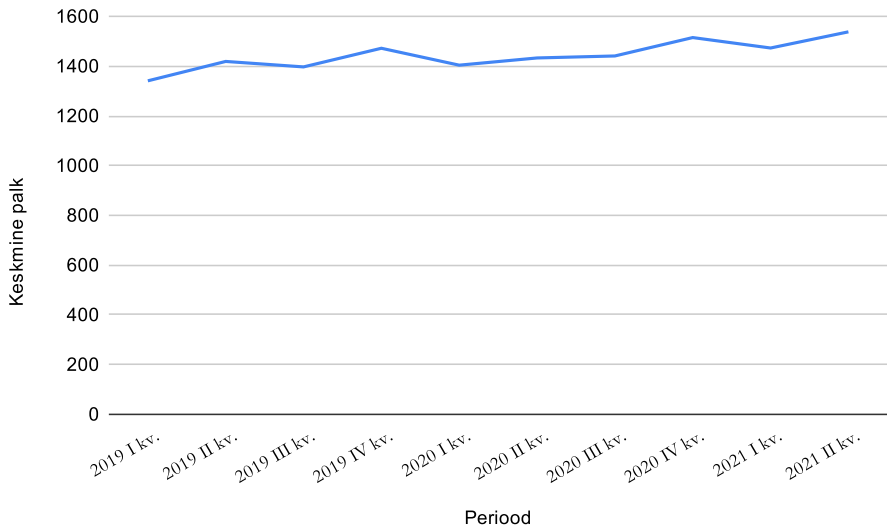
2.2. Millal oli Eesti keskmine brutopalk kõige kõrgem (aasta ja kvartal)?

2.3. 2019. aasta II kvartali keskmine brutopalk oli 1 419 eurot. Märgi plussiga (+) maksud, mis brutopalgast maha arvestatakse, ja miinusega (–) need, mida brutopalgast maha ei arvestata. Kõik õiged 2 p, 3-4 õiget 1 p.

Maks	+/-
Käibemaks	
Tulumaks	
Sotsiaalmaks	
Töötuskindlustusmakse	
Maamaks	

2.4. Otsusta, milline kolmest graafikust kajastab „Tabel 1“ andmeid. Märgi sobiv graafik plussiga (+).

Graafik 1

Täidab
hindaja
5 p
ÜL 2

1 p 40

1 p 41

2 p 42

1 p 43

HARIDUS- JA NOORTEAMET 2022

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM ÜHISKONNAÕPETUS

II. RIIK JA VALITSEMINE (24 punkti)

1. Demokraatlike valimiste põhimõtted. (5 p)

1.1. Millist demokraatlike valimiste põhimõtet on järgmistes olukordades rikutud? Vastuste variandid on tabeli all. Lisa õige variandi number tabelisse sobiva olukorra juurde. Kõik õiged 2 p, 3–4 õiget 1 p.

Olukord	Rikutud põhimõtte number
Riigivõim on otsustanud, et igal kõrgharidusega kodanikul on parlamendi valimistel kolm häält.	
Riigivõim on otsustanud, et valimistel mitteosalemise eest määratakse trahv.	
Riigivõim on otsustanud, et hääleõigus parlamendi valimistel on ainult kinnisvara omanikel.	
Kõikides valimiskabiinides on videokaamerad, mis fikseerivad iga valija valiku.	
Riigi jõustruktuurid kohustavad valijat andma oma hääle võimuerakonnale.	

- 1 – valimised on vabad
- 2 – valimised on ühetaolised
- 3 – valimised on üldised
- 4 – valimised on salajased

1.2. Märki plussiga (+) need valimised, kus nimetatud isikutel on hääleõigus ja miinusega (–) need, kus nimetatud isikutel hääleõigust ei ole. 13-15 õiget 3 p, 10-12 õiget 2 p, 6-9 õiget 1 p.

	Riigikogu valimised	Kohaliku oma- valitsuse voli- kogu valimised	Euroopa parlamendi valimised
16-aastane Eesti kodanik			
18-aastane Ukraina kodanik, kellel on Eestis alaline elamisõigus			
Teovõimetuks tunnistatud Eesti kodanik			
Keskealine Eesti kodanik, kes elab Riias, aga kelle registreeritud elukohaks on Narva linn			
21-aastane Prantsusmaa kodanik, kelle registreeritud elukoht on Tallinnas ja kes elab püsivalt Eestis			

Täidab
hindaja
5 p
ÜL 1

2 p 14

3 p 15

2. Eesti erakonnad. (4 p)

2.1. Märgi tabelisse, kas tegemist on parlamendierakonnaga (+) või mitte (-). 7-8 õiget 2 p, 5-6 õiget 1 p.

Erakond	Parlamendierakond +/-
Eesti 200	
Eesti Keskerakond	
EKRE	
Erakond Eestimaa Rohelised	
Eesti Tulevikuerakond	
Reformierakond	
Sotsiaaldemokraatlik Erakond	
Isamaa Erakond	

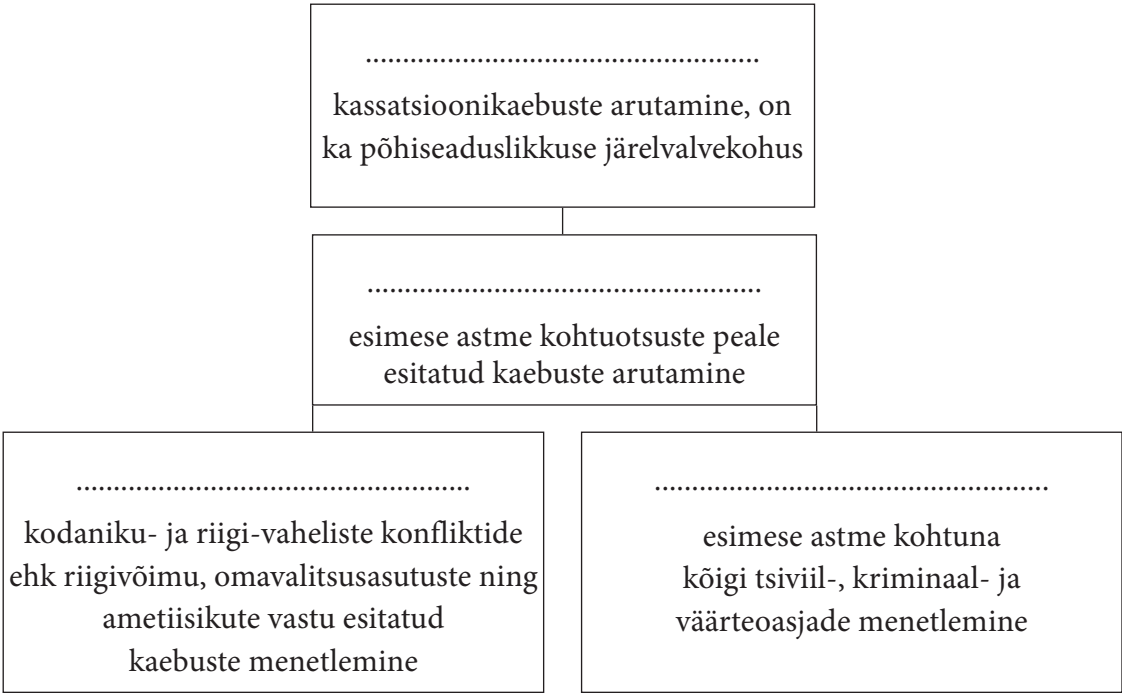
2.2. Millised tabelis nimetatud erakondadest kuuluvad valitsuskoalitsiooni?

2.3. Miks on demokraatia seisukohalt oluline, et parlamendis on esindatud erinevate vaadetega erakonnad?

3. Eesti kohtusüsteem. (4 p)

3.1. Kanna kohtuastmete nimed skeemile. Kõik õiged 2 p, 2 õiget 1p.

maakohtud, riigikohus, halduskohtud, ringkonnakohtud

3. Meeleavaldused. (7 p)

Vasta küsimustele allika, põhiseaduse ja oma teadmiste põhjal.

„Pühapäeval kogunesid koroonapiirangute vastu meelt avaldavad inimesed valdavalt Vabaduse väljakule. Rahumeelselt alanud kogunemisse pidi sekkuma ka politsei. /.../ Politsei ei sekkunud jõuga, kuid viis mitu osalejat jaoskonda menetlemiseks avaliku koosoleku pidamise nõuete eiramise eest.“

Allikas: <https://www.err.ee/1608173554/galerii-politsei-pidi-meeleavaldusse-sekkuma>

3.1. Kellel on Eesti vabariigis õigus kehtestada eriolukord?

politseil

õiguskantsleril

vabariigi valitsusel

riigikohtul

3.2. Kas sinu arvates rikub riiklikult kehtestatud maskikandmise kohustus inimõiguseid? Põhjenda oma arvamust, toetudes põhiseadusele.

jah

ei

Põhjendus: _____

3.3. Nimeta kaks põhiseaduse paragrahvi, mis võimaldavad väljendada oma arvamust.

1) § _____, sisu _____

2) § _____, sisu _____

3.4. Nimeta üks piirang, mille seab põhiseadus meeleavalduste korraldamisele.

3.5. Mis juhtudel võib politsei meeleavalduse laiali ajada? Märki tabelisse õigete väidete taha pluss (+), väärade väidete taha miinus (-). 5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p.

Olukord	+/-
Meeleavalduse korraldamiseks puudub luba.	
Osalejad kannavad loosungeid ja plakateid.	
Meeleavaldusel osalejad kirjutavad üleskutseid ja loosungeid ümbritsevate hoonete seintele.	
Kõnepidaja kutsub ründama valitsusasutusi ja osalejad järgivad üleskutset.	
Mõned meeleavaldajad peavad sütitavaid kõnesid.	
Meeleavaldusel osalevad erinevast rahvusest inimesed.	

Täidab hindaja 7 p

ÜL 3

1 p

31

1 p

32

2 p

33

1 p

34

2 p

35

HARIDUS- JA NOORTEAMET 2022

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM ÜHISKONNAÕPETUS

10

3.2. Mis kohus lahendab järgmisi juhtumeid? Kirjuta lahtrisse sobiva kohtu nimetus.

Kõik õiged 2 p, 2-3 õiget 1 p.

Juhtum	Maakohus, halduskohus, ringkonnakohus, riigikohus
Inimene leiab, et riik või omavalitsus on mõne haldusakti või toiminguga rikkunud tema õigusi või piiranud tema vabadusi.	
Joobes juht põhjustab surmaga lõppenud liiklusõnnetuse.	
Vabariigi Presidendi taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks Riigikogus vastu võetud seadus.	
Osaühingu apellatsioon Harju maakohu kohtuotsusele.	

4. Põhiseaduslikud institutsioonid. (6 p)

4.1. Kellele kuuluvad loetletud ülesanded. Märki ülesande ees olev number tabeli õigesse lahtrisse. 7-8 õiget 3 p, 5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1 p.

Riigikogu	Vabariigi President	Vabariigi Valitsus	Õigus-kantsler	Riigikontroll	Kohalik omavalitsus

1 – kontrollib riigi vara kasutamist ja säilimist

2 – on Eesti riigikaitse kõrgeim juht

3 – otsustab ja korraldab kõiki kohaliku elu küsimusi

4 – teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle

5 – viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat

6 – võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande

7 – võtab vastu seadusi ja otsuseid

8 – esitab Riigikogule seaduseelnõusid

4.2. Leia kolm väärat väidet ja paranda need eitust kasutamata. Üks näide on ette tehtud. Õigesti parandatud väide annab punkti.

Väide	Väärat väite parandus
Umbusaldust saab valitsusele avaldada president.	Umbusaldust saab valitsusele avaldada Riigikogu.
Riigikogu on seadusandlik esinduskogu ehk Eesti parlament.	
Presidendivalimised Eesti Vabariigis on igal viiendal aastal.	
Riigikogu liikmeid nimetatakse ministriteks.	
Täidesaatva võimu tööd juhib Riigikogu kolmeliikmeline juhatus.	
Vabariigi Valitsus astub tagasi, kui Riigikogu avaldab umbusaldust ministrile.	

Täidab hindaja 2 p

20

6 p

ÜL 4

3 p

21

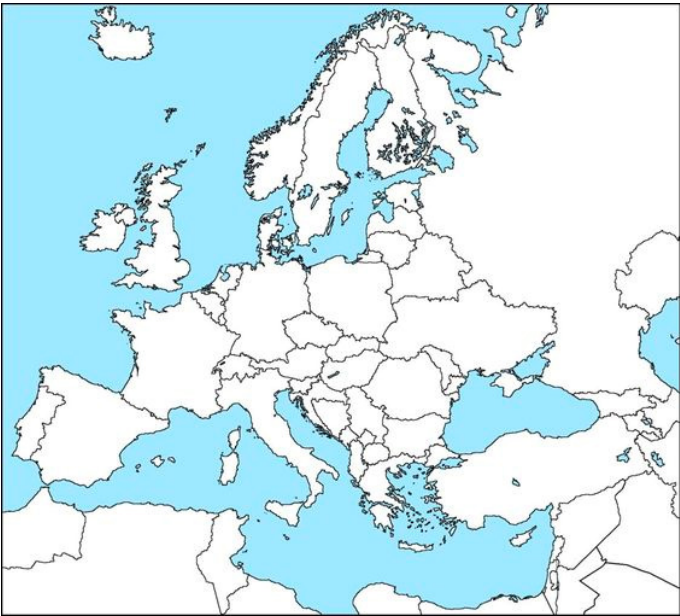
3 p

22

7

5. Euroopa Liit. (5 p)

5.1. Märki kaardile omal valikul viis Euroopa Liidu liikmesriiki. Kirjuta numbri järele joonele riigi nimi ja lisa riiki tähistav number kaardil selle asukohale. Kõik õiged 3 p, 4 õiget 2 p, 3 õiget 1 p.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

5.2. Kellel on Euroopa Liidu kodakondsus?

5.3. Nimeta üks õigus või vabadus, mis kaasneb Euroopa Liidu kodanikuks olemisega.

III. KODANIKUÜHISKOND (14 punkti)

1. Kodanikuühiskonna toimimine. (4 p)

Loe allikas läbi. Vasta küsimustele allika põhjal.

Kodanikuühiskonna programm „Tugev kodanikuühiskond“ 2021–2024

Programmi visioon aastaks 2030: Eestis on aktiivsed, avatud, haritud ja ettevõtlikud inimesed, kes kogukondade ja vabaihenduste kaudu seisavad demokraatlike väärtuste, sidusa ning vaba ja turvalise ühiskonna eest ning võtavad vastutust ja panustavad riigi kestlikkusse. Riigis on mitmekesised läbipaistvad kodanikualgatuse toetamise võimalused ja toetatakse uusi lähenemisi ja lahendusi ning võimaldatakse kogukondadel otsuste tegemisel kaasa rääkida.

Allikas: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/kodanikuyhiskond/kodanikuuhiskonna_programm_2021-2024.pdf

1.1. Kes kujundavad tugevat kodanikuühiskonda?

Täidab
hindaja
5 p

ÜL 5

3 p

23

1 p

24

1 p

25

4 p

ÜL 1

1 p

26

1.2. Mille kaudu saab kujundada tugevat kodanikuühiskonda?

1.3. Mis on kodanikuühiskonna peamised eesmärgid? Nimeta kaks.

- 1) _____
- 2) _____

2. Vabatahtlik tegevus. (3 p)

2.1. Mis tegevus on vabatahtlik tegevus? Märki sobivate tegevuste ette pluss (+) ja mittesobivate ette miinus (–). 7-8 õiget 2 p, 5-6 õiget 1 p.

- üldkasulik töö (asenduskaristus)
- töö loomade varjupaigas
- tegevus annetuste kogumisel Toidupangale
- pereliikmete abistamine
- kaitseväes teenimine
- koolis õppimine
- „Teeme ära“ tegevustes osalemine
- helkuri kandmine

2.2. Milline vabatahtlik tegevus on sinu arvates 9. klassi õpilasele jõukohane. Too üks näide ja põhjenda oma arvamust.

Näide: _____

Põhjendus: _____

Täidab
hindaja

1 p

27

2 p

28

3 p

ÜL 2

2 p

29

1 p

30

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM ÜHISKONNAÕPETUS

HARIDUS- JA NOORTEAMET 2022